

ӘЖИНИЯЗ АТЫНДАГЫ НӨКИС
МӘМЛЕКЕТЛИК ПЕДАГОГИКАЛЫҚ
ИНСТИТУТЫ

«ЭКОНОМИКАЛЫҚ ТЕОРИЯ»

ПӘНИНЕН

Мустакил иши

Студент .Смаилова Н

2. Экономикалык теориянын пан сыпатында калыптасуу.

Экономикалык теория пан сыпатында коп кана мемлекетлерде улттык базар калыптаскан хэм дуние базары жузеге келе бастаган дауирлерде «саяси экономика»аты менен пайда бола бастады. Саяси экономика грекше соз болып «политикос» -социал, «ойкос» - уй, уй хўжалыгы «номос» - ызам дегени. Ягный уй немесе социал хожалык магнасын билдиреди. 1575-1621 жылдарда жасап омир сурген француз экономисти Антиўан Монкретьен биринши рет 1615 жылда «Саяси экономикалык трактаты» атты илимий шыгарма жазып бул панди мемлекет максатында экономиканы баскаруў пани сыпатында негизделеди.

Экономикалык теория пан сыпаттында жүзеге келу процессинде жүзеге келген негизги агымдар.

Меркантилизм – жәмийеттиң байлыгы пулдан,алтыннан ибарат болып ол тийкарынен сырткы саудада пайда болады хәм кобиеди деп тиўсиндиреди. Меркантилизм – италянша “mercante” созинен алынган болып, “саудагер” деген манисти анлатады Бул агымнын улгилилери: В.Стаффорд, Т.Ман, А.Монкретьен, Жон Лоу, Г.Скаруффи хәм баскалар.

Физиократлар - жәмийеттиң байлыгы кыстак хожалыгында жүзеге келеди деген идияаны алга суреди . Бул агымнын тийкарын салыўшы Ф.Кенэ (1694-1774й.) есептеледи.

Классик сиясый экономика - байлыктын тек халык хожалыгында емес, сондайак санаат, транспорт, қурылыс хәм баска болимлернде де хам жаратылуында далеллеп береди.

У.Петти (1623-1686 й.) байлыктын тийкары жер хәм минет екендигин атап откен. Енбек байлыктын атасы, жер онын анасы деген пикир соған тисти.

А.Смит “Халқлар байлыгынын табигаты хәм себеплери жонинде зерттеулер (1776 й.) шыгармасында талап хәм усыныс тийкарынде калыптасатын еркин нарклар шыгармасында базар озин ози лартипке салыўы (“кўринбес қол”)идеясында алга сурди.

3.Экономика теориясы панинин предмети хэм ўазыйпалры

Экономикалык теория панинан предметине болган тиўрли
жандасулар.

Аристотель

- Бул панге уй хожалыгын баскарыў
нызамлары жониндеги пан.

Меркантилистлер,
физиократлар хэм
агылшын классик
экономикалык
мектеби.

- Байлык жониндеги онын дереклери
хэм кобейтиў жолдары, байлыкты истеп
шығарыў, болистиру, айырбастау хэм
тиўтынушылык жониндеги пан

Экономикалык теория панинин предмети –

- **Экономикалык ресурслар шекленген жагдайда жәмийеттин шексиз мүтәжликлерин канагаттандыру максатында омирлик затларды истеп шығарыў, болитириў, айырбаслаў хәм тутыныў поцессинде жузеге келетугкн экономикалык катнасларды, социал хожалыкты тежемди журитиў нызам кагидаларын уйренуден ибарат.**

4. Иқтисодий қонунлар ва категориялар (илмий тиўшунчалар)

Иқтисодий қонун – иқтисодий ҳаётнинг тиўрли томонлари, иқтисодий ҳодиса ва жараёнлар ўртасидаги доимий, такрорланиб тиўрадиган, барқарор сабаб-оқибат алоқаларини, уларнинг ўзаро боғлиқлигини ифодалайди.

Иқтисодий қонунлар объектив хусусиятга эга бўлиб, уларнинг келиб чиқиши, амал қилиши, ривожланиши ва барҳам топиши алоҳида кишиларнинг онгига, уларнинг хоҳиш-иродасига боғлиқ эмас.

Экономикалык ызамдардын тиүрлери

Жалпы экономикалык ызамдар

- Адамзат жәмийетынын дамуынын барлык баскышларында амал кылады. Мыс: уакытты тежеу заны.

Жеке немесе дауирлик ызамдар

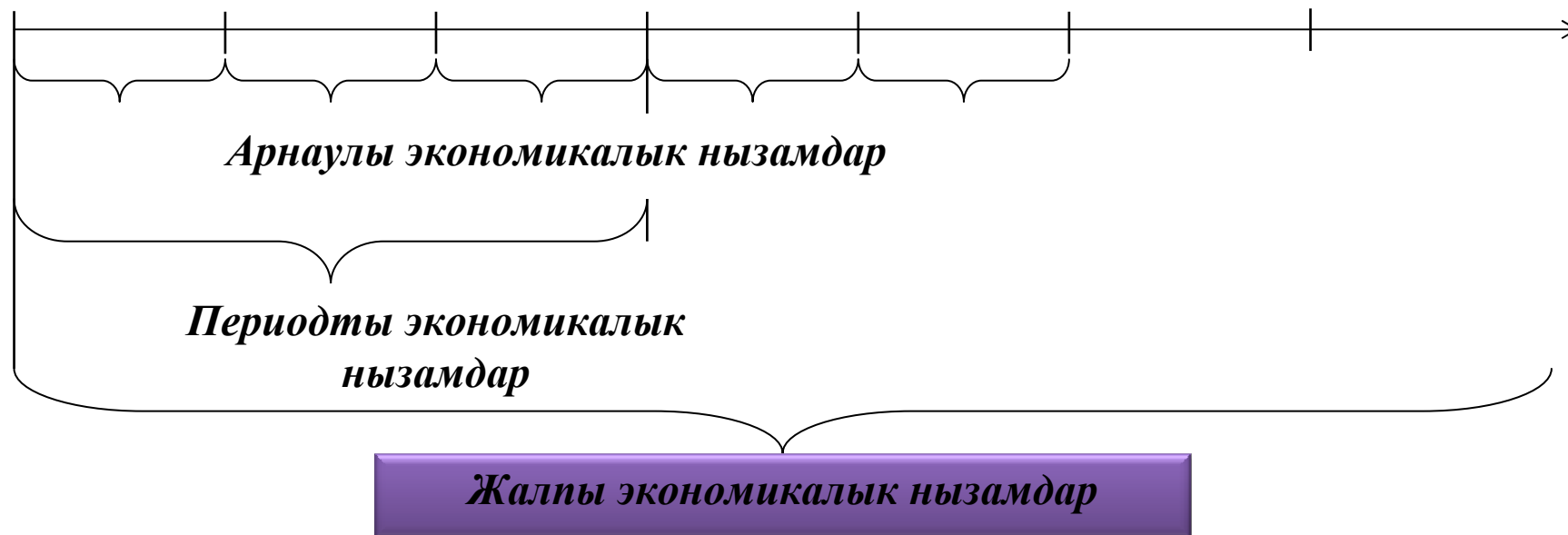
- Адамзат жәмийеты дамуынын белгили бир баскышларында амал кылады. Мыс: Талап ызамы.

Арнаулы озине тан экономикалык ызамдар

- Айрыкша алынган экономикалык дизим жагдайында амал кылады. Мыс: касымша кун ызамы

Экономикалык ызамдар тиўрлери

Адамзат жәмийетинин даму баскышлары.

Экономикалык категория –барлык кезде кайталанып
тиўратын,экономикалык процесслерхэм реал
окигаларды айрым жакларды орнектеуши илимий
теориялык тиўсиник.

Экономикалык категория айрым адамдар ларапынан
ойлап табылган,балким реал экономикалык окигаларды
орнектеуши илимий тиўсиник болып,илимий пикирлеу
жемиси.

5. Экономикалык процесслерди илимий билу адислери.

Услубият – бул илимий билудин белгилер дизими, жолдары нызам кагидалары хэм анык окигалар.

Диалектик адис-кагидалары илимий билудин жалпы адиси болып хызмет етеди.

Экономикалык процесслерди илимий билудин усулдери.

илимий абстракция усылы

Анализ

Синтез

Эксперимент

Логикалыкхэм ларихилыктын бирлиги усылы

Макроэкономикалык хэм микроэкономикалык анализди косып алып бару.

Индукция хэм дедукция

Еки жактама жандасу усылы

Салыстыру, статистик, математикалык хэм графикалык усулдерден

илимий абстракция уусули-анализ уактында тоскындык беруи мумкин болган екинши дарежели затлар,окига кадиселерди пикирден шеттестирип,уйренилип жаткан процеске магана аудару

- Бул усул жардеминде уренилип жаткан окига кадисенин ишки козге коринбейтин манызы,онын негизги мазмуны билип алынады.

Анализ

- Бул уренилип жаткан бир бутинди айрыкша болеклерге ажыратиў хэм оларды уйрену.

Синтез

- Бул уйренилип жаткан болимдерден алынган кортынды хэм натижелерди бир бутин жалпы процесс деп жалпы кортынды шыгарады.

Логикалык хэм тарихилыктын бирлиги усыли.

- Логикалык усыллинде процесслер тек кана тарихи жактан емес, тийкаргы ишки кагидалар байланыслар бойынша да анализ жасайды.

Макроэкономикалык хэм микроэкономикалык анализди косып алып бару.

- Микроэкономикалык анализде экономиканын бастауыш буыны кархана хэм фирмалардын ишки процесслерин айрыкша экономикалык субектлердин арекети хэм кулкы енгизиледи. Бул анализде жеке алынган товарлардын каражатлары, капитал хэм баска ресурслардан пайдаланудын, нарк пайда болуынын, ис акы толеуинин, усыныс хэм талаптарды уйрену орайлык орын иелейди.

Индукция уусли

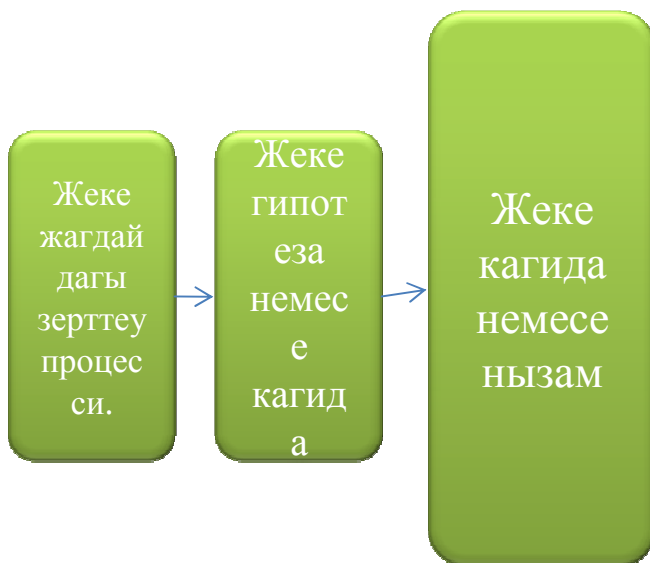
• Пикирдин жеке факторлардан жалпы факторларга карап арекети индукция, керисинше, жалпы факторлардан жеке факторларга карай арекети дедукция деб аталади..

Дедукция уусли

- Керисинше бундай теориялык кагидаларды билген жагдайда, онын тиўрли лармактары, болек карханалардагы амал етиў жагдайын аныктаурыз хэм бакалаурыз дедукцияны билдиреди.

Индукция – пикирдин жеке факторлардан жалпы факторларга карай арекети.

Дедукция – пикирдин жалпы факторлардан жеке факторларга карай арекети.

Экономикалык процесслерди уйрену хэм анализ етиўде еки жактама жандасу усыли манызды орын йелейди.Бунда барлык экономикалык процесслер маниси хэм унамдылык жактан анализ етиледи хэм кортынды шыгарылады.Керисинше бир жжактылыкка жол койылып,жанылыс суреттеуге хэм кери кортындыларга алып келуи мумкин.

Экономикалык процесслердин мугдары жактан анализ жасауда салыстыру,статистикалык,математикалык хэм графикалык усулдерден кен колданылады.Асиресе казирги дауирде графикалык усылын кен йелеу хэм колдану кажет.Графиклер теориялык моделлдерин орнектеуде жеткеруши болып хызмет етеди.Аныкрак айтканда,график адиси озгеруши шамалар арасындагы байланысты коргезбе етип суреттейди.

Адебиятлар:

1. Шодмонов Ш., Ғафуров У. Иқтисодиёт назарияси. Маърузалар матни. – Т.: ТДИУ, 2010. – 232 б.
2. Шодмонов Ш., Ғафуров У., Хажиев Б, Халилов М. Иқтисодиёт назарияси фанидан ўқув услубий мажмуа (I-қисм). - Т,: ТДИУ, 2010. – 280 б.
3. Шодмонов Ш., Ғафуров У., Хажиев Б., Халилов М. Иқтисодиёт назарияси фанидан ўқув услубий мажмуа (II-қисм). - Т,: ТДИУ, 2010. – 266 б.
4. Лукасян Г.М. Экономическая теория: ключевые вопросы: учеб. пособ. - М.: ИНФРА-М, 2010. – 224 стр.
5. Буюк ва муқаддасан, мустақил Ватан: Ўзбекистоннинг 20 йиллик мустақил ларакчиёт йўлида қўлга киритган ютиўқ ва натижалари, мамлакатимизнинг салоҳияти ва аҳамиятини аҳолининг кенг қатламларига етказиш, жойларда ташкилий-амалий, маданий-маърифий тадбирлар, ларғибот ва ташвиқот ишларини амалга ошириш учун мўлжалланган илмий-оммабоп рисола / Ўзбекистон Республикаси олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги, Ўзбекистон Республикаси “Маҳалла” жамғармаси; масъул ижодий гуруҳ. А.Ш.Бекмуродов [ва бошқ.]. – Т.: “Oqituvchi” НМИУ, 2011. – 200 б.